

UOT: 02

Tamilla Əsgərova

*ADMIU-nun Kitabxana-İnformasiya Mərkəzinin müdiri,
Kitabşünaslıq və kitabxanaçılıq kafedrasının müəllimi*
asgerova.70@mail.ru

Natiq Mürsəlov

*ADMIU-nun Kitabşünaslıq və kitabxanaçılıq kafedrasının müəllimi,
AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun doktorantı*
natiq.doktorant@mail.ru

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT MƏDƏNİYYƏT VƏ İNCƏSƏNƏT UNİVERSİTETİNİN NOT NƏŞRLƏRİ VƏ MUSIQİ ƏDƏBİYYATI FONDU

Açar sözlər: kitabxana fondu, komplektləşdirmə, fondun formalaşması, sənəd-informasiya fəaliyyəti, təhsil, ədəbiyyat, mütaliə, kitab, elektron resurs, internet.

Ключевые слова: библиотечный фонд, комплектование, формирование фонда, документально-информационный деятельность, образование, литература, книги, чтение, электронные ресурсы, интернет.

Keywords: library fund, acquisition, formation of the fund, documentary-informational activity, education, reading, literature, book, electronic resource, internet.

Musiqi (yunanca “musike”- musiqi incəsənəti, ifaetmə) incəsənət növü olub, obyektiv reallığı bədii səs obrazı vasitəsilə ifadə edir. Musiqi insanın eşitmə, qavrama qabiliyyətinin, daxili aləminin, həyəcan və estetik düşüncələrinin müəyyən səslərlə harmoniya təşkil etməsidir. Hər bir xalqın musiqi mədəniyyəti spesifik xassələrə malikdir və ilk növbədə xalq musiqisində təzahür edir (4). Burada müəyyən fikir, əhval-ruhiyyə, düşüncə, şadlıq və kədər, eləcə də digər sosial və psixoloji proseslər intonasiyada ifadə olunur. Musiqinin əsas elementləri və ifadə vasitələri - lad, ritm, metr, temp, dinamika, tembr, melodiya, harmoniya, polifoniya və instrumentovkadır. Musiqi not yazısı vasitəsilə yazılır və ifa vaxtı reallaşdırılır.

Hazırda ölkəmizdə musiqi sənətinin dərinlən öyrənilməsində və peşəkar musiqiçilərin yetişməsində Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin (ADMIU) böyük rolu danılmazdır. Universitetin Kitabxana-İnformasiya Mərkəzində (bundan sonra – Mərkəz) müxtəlif sahələr üzrə sənəd fondları, o cümlədən çoxşaxəli not nəşrləri və musiqi ədəbiyyatı fondu formalaşmışdır. Mərkəzin not nəşrləri və musiqi ədəbiyyatı fondunun sənəd-informasiya tərkibinin zənginləşməsi universitetin həyatında həmişə aktual və vacib məsələlərdən birini təşkil edib.

Burada komplektləşdirilmiş elmi, elmi-kütləvi və tədris ədəbiyyatı musiqi sahəsi ilə bağlı sənəd-informasiya tələbatı formalaşan istifadəçilərin (professor-müəllim heyəti, tələbə, magistrant, doktorant və dissertantların) mühüm mütaliə mənbəyinə, zəngin bilik xəzinəsinə çevrilmişdir. Bu xəzinə oxucuların mənəvi zənginliyinə, elmi keyfiyyətlərinin təkmilləşməsinə, ictimai-siyasi görüşlərinin

yüksəlməsinə, ən əsası da milli və xarici musiqi mədəniyyətinin dərk edilməsinə mühüm təsir göstərir.

Aparılan ümumiləşdirmələr göstərir ki, mərkəzin not nəşrləri və musiqi ədəbiyyatı fondu musiqi sənətinin tədrisində və musiqişünaslığın kitabxana-informasiya təminatında vacib rola malikdir və bu sahədə xeyli nailiyyətlər əldə edilmişdir. Bu uğurları və qazanılan təcrübələri işıqlandırmaq, təhlil etmək və gələcək inkişaf perspektivlərini göstərmək ehtiyacı duyulur. Çünki mərkəz oxuculara sahə üzrə geniş kitabxana-informasiya xidməti göstərməklə onların mütaliəsinə və tədris prosesindəki fəaliyyətinə əhəmiyyətli təsir göstərir. Bu istiqamətdə oxucuların sorğu tələbatını nəzərə alaraq fondun tərkibcə və quruluşca optimallaşdırılmasını həyata keçirir, not nəşrləri və musiqiyə dair bədii, tədris, peşəyönümlü ədəbiyyatı geniş şəkildə komplektləşdirir. Burada musiqi sahəsinə dair müxtəlif mənbələrdən alınacaq kitabların xüsusi çəkisi, planı, sənəd-informasiya mənbələri düzgün və dəqiq müəyyənləşdirilir. Müntəzəm olaraq fondun sənəd-informasiya dolğunluğu, daşdığı vəzifələr və oxucu kontingenti geniş təhlil olunur. Mütəmadi şəkildə həm oxucuların, həm də fondun tərkib hissələri ardıcıl şəkildə öyrənilir. Sənəd-informasiya təminatı prosesində az oxunan kitabların və not nəşrlərinin səbəbləri meydana çıxarılır, öyrənilir, xarakterizə edilir və gələcəkdə fondun tərkibcə komplektləşdirilməsinin ümumi perspektivi müəyyənləşdirilir.

Şübhəsiz ki, bütünlükdə fondda olan sənəd-informasiya təminatının optimallığını qısa bir müddətdə dəqiqləşdirmək olmur. Buna görə də, not nəşrləri və musiqi ədəbiyyatı üzrə sənəd-informasiya fondunun komplektləşdirilməsində seçmə prinsipi geniş nəzərə alınır və tərtib edilən ədəbiyyat sifarişlərində əks etdirilir. Burada yaradılan mövzu-tipoloji planın tərtibi sənəd-informasiya fondunun tərkibcə formalaşma prinsiplərinin mühüm tərkib hissələrindən birini təşkil edir.

Tipoloji tərkibinə görə (*kitablar, jurnallar, dissertasiyalar, avtoreferatlar, not nəşrləri, CD-lər və s.*) fondun tənzimləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, fonda daxil olan sənədlərin nəşr tipləri müxtəlif məqsədlərlə, sorğularla istifadə edilir və informasiya bolluğuna isnad edir.

Mərkəzin fondunda əhatə olunan not nəşrləri və musiqi ədəbiyyatı ilə bağlı sənədlərin nəşr tipləri mütaliə və istifadə baxımından müxtəlif xarakter daşıyır. Not nəşrləri və musiqi ədəbiyyatı fondu tərkibcə nəşr növlərinə görə digər sahələrdən fərqlənir. Fondun sənəd-informasiya resurslarının əsas nəşr növlərini kitab və jurnallarla yanaşı, həmçinin not nəşrləri, not əlyazmaları, dissertasiyalar, audiovizual materiallar təşkil edir.

Məlumdur ki, not nəşrləri informasiyanın fiksasiya edilmiş işarə vasitələrinin xarakterinə və verilməsinə görə bütün sənədlərdən fərqlənir. Bu əlamətə görə not nəşrləri ideoqrafik sənədlərə aid edilir. Belə sənədlərdə işarələr kimi şərti simvollardan istifadə edilir və onlar real predmet və ya anlayışları bilavasitə əks etdirmir. Bundan başqa, not nəşrlərinin əksər hissəsi musiqi əsərlərinin not yazısından ibarətdir. Onlar musiqi əsərlərinin öyrənilməsinə və ya ifa edilməsinə hesablanmışdır. Mətni sənədlərdən fərqli olaraq not nəşrləri informasiyaları xüsusi işarələr, yəni not vasitəsilə əks etdirir. Not nəşrlərinin əsas hissəsini musiqi əsərlərini mətnlə, yaxud mətnsiz not yazısı ilə əks etdirən əsərlər təşkil edir.

Ümumiyyətlə not nəşrlərinin təsnifatının işlənməsi vacib nəzəri və təcrübi

məsələdir. Belə ki, bu təsnifat not nəşrlərinin növ xüsusiyyətləri barədə məlumatlar verir. Bilirik ki, not nəşrləri musiqi əsərlərinin ifası və ya öyrənilməsi məqsədilə yaradılır. Nəzəri ədəbiyyatlarda qeyd olunduğu kimi funksional təyinatına görə mərkəzin fondunda olan not nəşrləri də elmi, tədris və konsert nəşrlərinə bölünür.

Adından da məlumdur ki elmi not nəşrləri elmi-tədqiqat məqsədilə hazırlanır. Eyni zamanda onlar əlaqədar ali məktəblərin mütəxəssisləri və tələbləri üçün musiqi ifası zamanı da istifadə edilə bilər. Burada geniş tekstoloji materiallar, yəni musiqi əsərlərinin dəqiqləşdirilmiş orijinalına tam uyğun olan mətnlər, müəllifin əsər üzərində işləmə prosesinin variantları verilir, müxtəlif komentariyalarla, siyahılarla, göstəricilərlə təmin edilir.

Müxtəlif musiqi alətlərində ifa qaydaları, xrestomatiya, inşa, çalışmalar, etüdlər, qoşma, arpedjio və s. özündə birləşdirən tədris xarakterli not nəşrlərində fond da xüsusi payı vardır. Burada müxtəlif auditoriya qarşısında ifa edilmək üçün yazılmış musiqi əsərləri olan konsert nəşrləri də xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Onlarda kommentariyalar və elmi apartlar yoxdur.

Sənədsünaslığın nəzəriyyəsinə əsasən oxucu ünvanına və ya təcrübi istifadəsinə görə bütün not nəşrləri aşağıdakı qruplara bölünür: musiqi məktəbləri şagirdləri və tələbələri (məktəb, konservatoriya və s.), mütəxəssislər (müəllimlər, musiqişünaslar, bəstəkarlar, dirijorlar, peşəkar ifaçılar və s.) və həvəskarlar (o cümlədən, bədii özfəaliyyət kollektivləri) üçün nəşrlər.

Mərkəzin fondunda musiqi əsərlərinin ifaedilmə xarakterinə görə not nəşrlərinin səhnə, instrumental, vokal-xor əsərləri və qarışıq nəşrlər kimi növ müxtəlifliyi vardır.

Səhnə əsərləri qrupu teatrda ifa edilən musiqi əsərləridir. Bu əsərlər incəsənətin sintetik janrı olub dramı, musiqini, rəqsi özündə birləşdirir. Bu janr operalardan (qəhrəmanlıq, lirik, komik, məişət və s.) və musiqili dramlardan (opera musiqili komediya, balet və s.) ibarətdir.

Instrumental musiqi əsərləri not nəşrlərinin üç böyük altqrupunu təşkil edir. Bunlar orkestr üçün əsərlər, kamera musiqi nəşrləri, ayrı-ayrı musiqi alətləri üçün not nəşrləridir. Məsələn: kamera musiqi nəşrlərinə sonatalar, ansambllar (kamera, estrada, nəfəsli alətlər, xalq çalğı alətləri) üçün yazılmış əsərlər daxildir. Ansamblların hər biri öz növbəsində duet, trio, kvartetlərə bölünür.

Vokal-xor əsərləri qrupuna aşağıdakı nəşrlər daxildir: vokal-simfonik əsərlər-kantatalar, oratoriyalar; xor üçün nəşrlər-onlar xalq mahnılarına, kamera, vokal, estrada və kütləvi əsərlər yarımqruplarına ayrılır.

Yazılma xarakterinə görə musiqi əsərləri partituralara və direksionlara, orkestr səsinə, klavirlərə bölünür.

Partitura - orkestr, xor, kamera ansambli üçün çoxsəsli not yazısıdır.

Partiya - orkestr, xor və ya opera əsərinin, ayrıca (fərdi) səslə ifa olunan hissəsidir (müğənni, yaxud instrumentlə).

Not nəşrlərində informasiyalar not işarələri vasitəsilə verilir. Not-sözü latın sözü “nota”, yəni yazı işarələri mənasını verir. Bunlar musiqi səslərini yazmaq üçün qrafiki işarə sistemidir. Not vasitəsilə musiqinin yazılması notasiya adlanır. Musiqidə istifadə edilən səslər qeyri-musiqi səslərindən (Məsələn: sürtünmə, döymə və s.) müəyyən səs səviyyəsi və səslənmə müddəti ilə fərqlənir ki, bunlar da not yazısı

vasitəsilə göstərilir.

Müxtəlif ölkələrdə və müxtəlif dövrlərdə notasiya sistemindən asılı olaraq notun forması və adı dəyişilmişdir.

Not beş üfüqi xətt üzrə yazılır. Xətlərdə, xətlər arasında, həmçinin əlavə xətlərdə və onların arasında səsi ifadə edən işarələr, yəni notlar yazılır.

Mərkəzin not nəşrləri və musiqi ədəbiyyatı üzrə sənəd-informasiya fondundan istifadə edilməsi təbliğatın ən mühüm sahələrindən birini təşkil edir. Peşə qazanmaq və öz ixtisasının səviyyəsini yüksəltmək, tədris edilən fənlərdən baş çıxarmaq, onu dərinlən mənimsəmək, elmi dünyagörüşlərini genişləndirmək məqsədilə kitaba və digər informasiya daşıyıcılarına müraciət edən oxucular və onların sayı gündən-günə artır.

Burada sənəd-informasiya fondundan istifadə edilməsi bir sıra formalarda öyrənilir. Belə ki, fondun tərkibcə istifadə edilmə səviyyəsini kitab fondunun və digər informasiya-resurslarının dövrüyyəsi əsasında müəyyənləşdirmək dəqiq nəticələrə gətirib çıxarır. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir kitabxanaşünaslıqda fondların son illərdə istifadə edilməsinin nəticələri riyazi hesablama metodları ilə təhlil edilməsi və kitab fondlarının optimal həcminə dair göstəriciləri müəyyənləşdirmək üçün bir sınaq metodudur.

Mərkəzin sənəd-informasiya fondunun quruluşca formalaşmasında aşağıdakı prinsiplər əsas götürülür:

- müxtəlif sahələr üzrə ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi;
- bədii-estetik zövqün və əxlaqi keyfiyyətlərin tərbiyələndirilməsinə dair əsərlərin əldə edilməsi;
- peşə-ixtisas yönümlü əsərlərin alınması;
- tədris ədəbiyyatının komplektləşdirilməsi;
- elmi dünyagörüşünün formalaşdırılmasına dair ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi.

Dünya kitabxanaşünaslarının da qeyd etdiyi kimi, müasir kitabxana bəşər elmi sərvətlərini toplayan, qoruyan, onları insanların istifadəsinə verməklə elmin, mədəniyyətin, iqtisadiyyatın, texniki biliklərin, elmi nəşrlərin öyrənilməsi və tətbiqi üçün şərait yaradır. Elmi-texniki tərəqqiyə, elmi nəzəriyyələrin, nəşrlərin istehsalata tətbiqi prosesinə kömək göstərir, elmlə istehsalat arasında, tədqiqlə tətbiq arasında vasitə kimi çıxış edir.

Bu problemlərin həllində Mərkəzdə aparılan işlərin mühüm rolu vardır. Çünki, müasir oxucularda müstəqillik fikrinin bərqərar edilməsi, formalaşması, kitabxana, kitabxana fondlarından daha səmərəli istifadə edilməsini mühüm bir problem kimi qarşıya qoyur.

Xidmətin səmərəliliyi və kitabxanaların komplektləşdirmə zəruriliyi mütləq zənginliyi prinsipləri üzərində qurulur və inkişaf edir (2). Bu prinsiplərin müvəffəqiyyəti və əsas mahiyyəti kitabxana fondlarının formalaşması səviyyəsi ilə müəyyənləşir. Ümumiyyətlə, fond ayrı-ayrı kitabxanaların sadəcə formal birləşməsi deyildir. O, düşünülmüş, planlı və elmi şəkildə seçilmiş zəngin kitab sərvətindən ibarətdir. “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunda (1998) isə bu, belə ifadə edilir: “Kitabxana fondu-ictimai istifadə məqsədilə kitabxananın vəzifələrinə uyğun şəkildə formalaşmış çap əsərləri və digər məlumat daşıyıcılarının

məcmusudur” (1). Deməli, fondun tərkib hissələrinin dəqiq, düzgün və səmərəli formalaşması xidmət işinin ümumi istiqamətinə mühüm təsir göstərir.

Oxucuların fondan istifadəsinin təşkilində, onun formalaşmasında, Mərkəzin fəaliyyəti üç mərhələyə bölünür:

1. Sənəd-informasiya fondunun komplektləşdirilməsi;
2. Çap əsərlərinin və digər informasiya daşıyıcıların elmi işlənməsi, kataloq və kartoteka sistemlərinin biblioqrafik vəsaitlərin yaradılması;
3. Oxuculara xidmət işinin təşkili.

Bu mərhələlər kompleks halda, üzvi surətdə bir-biri ilə bağlıdır və burada əsas iş fondun komplektləşdirilməsinin düzgün elmi əsaslarla təşkilindən asılıdır. Çünki oxucuların tərkibi, elmi, tədris və mədəni səviyyəsi yüksəldikcə, onların sorğuları da dərinləşir və mürəkkəbləşir. Bu xüsusiyyətlər elmin, tədrisin yeni problemlərini həll edən Mərkəzin oxucularına da aiddir.

Beləliklə, ADMİU-nun Kitabxana-İnformasiya Mərkəzinin ən mühüm vəzifələrdən biri oxucu kontingentinin müaliəsinə rəhbərlik etməkdən və mövcud sənəd-informasiya fondundan daha səmərəli istifadənin təşkilindən ibarətdir.

Ədəbiyyat:

1. “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu // Azərbaycan – 1999 - 14 mart.
2. “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı // Azərbaycan. – 2007. - 21 aprel.
3. “Azərbaycan Respublikasında kitabxana - informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı // Azərbaycan. – 2008. - 8 oktyabr.
4. İsmayılov X. Milli kitabxana Azərbaycan elm və mədəniyyətinin xəzinəsidir // Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri, təcrübi jurnal. - B., 2009.

*Тамилла Аскерова
Натиг Мурсалов*

ФОНД НОТНЫХ И МУЗУКАЛЬНЫХ ИЗДАНИЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА Резюме

В статье представлено научное исследование нотных изданий и музыкальной литературы, хранящейся в фонде Библиотечно-информационного Центра Азербайджанского Государственного Университета культуры и искусства. Детально проанализирована научная, научно-популярная и учебная литература в составе фонда, которая является богатым источником информации, знаний в области музыкальной культуры для пользователей (профессоров, преподавателей, студентов, магистров, докторантов и

диссертантов). Результаты показали, что издания фонда музыкальной литературы играют важную роль в преподавании музыкального искусства, а также в области библиотечно-информационного обеспечения музыковедения. В университете в этой области достигнуты значительные успехи.

*Tamilla Askerova
Natig Mursalov*

**FUND OF NOTES AND MUSICAL LITERATURE AND PUBLICATIONS
OF THE AZERBAIJAN STATE UNIVERSITY OF CULTURE AND ART
Summary**

The article were studied of The Library and Information Center of The Azerbaijan State University of Culture and Art, teaching and promotion of the values of the culture and art of the multukultural library science and scientific information support for the activities of the Fund, its information resources development. The center's achievements in recent years, this area has the existing shortcomings and take the necessary measures to resolve them, the proposals were put forward to the future.